

Is de overheid soms overbodig geworden?

Bernard ter Haar, oktober 2016

Donald Trump heeft wekenlang elke dag bewezen dat hij totaal ongeschikt is om president van de VS te worden. Toch heeft hij een grote schare aanhangers en heeft hij een tijdlang in de opiniepeilingen de positie van Clinton serieus bedreigd. In Nederland staat Geert Wilders hoog in de peilingen. Hij pretendeert ook minister-president te kunnen worden, maar leidt nog steeds een eenmanspartij en heeft in al die jaren van de PVV niemand met enig bestuurlijk vermogen om zich heen weten te verzamelen. Hoe zou de PVV dan ooit regeringsmacht kunnen dragen? In het VK stemt een krappe meerderheid voor een Brexit zonder enig idee te hebben in wat voor situatie het Britse volk dan terecht zal komen. Maar ze hebben wel tegen het Europese bestuursmodel gestemd.

Wat is hier aan de hand?

Vanuit bestuurlijk perspectief gedragen al die mensen die hierboven worden aangesproken op hun bijdrage aan de genoemde peilingen zich volstrekt onverantwoord. Ze uiten zich tegen de bestuurlijke elite, maar daarmee ook tegen het bestuur. Nemen die mensen het democratisch bestuur van hun land, en breder de overheid van hun land nog wel serieus?

Het klinkt als een rare vraag. De overheid regelt immers heel belangrijke dingen van het dagelijkse leven. Onderwijs, gezondheidszorg, politie, sociale zekerheid. Maar ik kan me voorstellen dat de aantrekkingskracht daar wel een beetje van af is. In onze westerse landen heeft na de Tweede Wereldoorlog, en dat is al meer dan 70 jaar geleden, de één na de andere regering kunnen kneden en schaven aan het onderwijs en de zorg en al die andere dingen. Met steeds meer geld en middelen, want de welvaart is in die zeventig jaar enorm gestegen. Dan mag dat ondertussen toch wel een beetje af zijn? Is het volgende voorstel voor een andere zorginstelling dan nog werkelijk relevant, of houdt men in politieke kringen elkaar alleen maar een beetje bezig? Als we in Nederland de verkiezingsprogramma's voor 2017 zouden vergelijken met die van 1998, lijken de thema's dan niet sprekend op elkaar? En wat zijn de verkiezingsthema's in de VS: abortus, wapens, vrijhandel, immigratie uit Mexico. Is dat ook maar iets anders dan twintig jaar geleden?

Wat is hier aan de hand?

Zijn politici bevreesd dat ze de vraagstukken van deze eeuw niet kwijt kunnen aan het electoraat? Terwijl de kiezers juist verveeld zijn door de thema's van altijd, en steeds meer het gevoel hebben dat de politiek geen oplossing heeft voor de problemen die zij voor zich zien? Dat zou allebei zomaar eens kunnen... en de combinatie van de twee maakt mensen onzeker, en opstandig.

Ik zou zeggen, dit vraagt om drie benaderingen.

De eerste moet duidelijk maken dat een overheid die goed bestuurt echt ontzettend belangrijk is. Om iedereen de mogelijkheid te geven zich te ontplooien en een gelukkig en veilig leven te leiden. Er zijn in de wereld zoveel voorbeelden van slecht bestuur. Slecht bestuur blokkeert in veel Afrikaanse landen de groei van de welvaart. Slecht bestuur heeft in veel Latijns-Amerikaanse landen tot chaos geleid. Slecht bestuur leidt in Rusland tot een levensverwachting voor mannen van niet meer dan 63 jaar. We mogen daarom ontzettend blij zijn met het bestuursmodel van bijna alle landen van de Europese Unie. En natuurlijk, in de zeventig jaar na de oorlog heeft het beleid zich wel ongeveer gezet, maar af is het nog niet. Alleen, de verdere stappen voorwaarts laten zich over het algemeen niet beschrijven door briljante partij-opvattingen, maar meer door een proces van leren. Leren van ervaringen, van dingen die goed gaan en dingen die niet goed gaan. En vanuit die praktijk simpele verbeteringen voorstellen.

De tweede benadering moet laten zien dat er in de politiek oplossingen gezocht worden voor de vraagstukken van deze eeuw. Dat is natuurlijk gemakkelijker gezegd dan gedaan. Want wat is dan de oplossing die hoort bij de robotisering en digitalisering van de wereld, of bij nieuwe genetische mogelijkheden, of bij de klimaatverandering, of bij de toenemende migratie (die onvermijdelijk hoort bij een groeiende wereldbevolking, goedkoop transport, de globalisering en de digitalisering)? Of bij religieus fanatisme? Ja, daar hebben we de politieke bestuurders toch voor? Niet om over eenvoudige dingen te kletsen, of terug te verwijzen naar vroeger toen de nieuwe problemen immers nog niet bestonden en "alles beter was", maar om verstandige voorstellen te doen over

heel moeilijke en ingewikkelde dingen, die de komende jaren echt kunnen gaan werken! De discussie over klimaatverandering laat zien hoe het werkt, en dat het kan. Het thema is jarenlang grotendeels genegeerd door de politieke centropartijen in Nederland. "Een probleem, dat vinden onze kiezers vast niet leuk!" Klimaatscepsis was ook een stuk eenvoudiger strategie dan het zoeken naar echte oplossingen. Maar nu klimaatscepsis niet meer kan, en enorm geholpen door technologische vooruitgang, weet Nederland toch, na jaren van achterstand, een proces op gang te brengen dat CO2 reductie moet realiseren. Nu moet de kiezer nog verteld worden wat er de komende dertig jaar allemaal nog moet gebeuren, want dat is nog heel veel! Zo zal ook het effect van de digitalisering op de economie en de arbeidsmarkt niet lang meer genegeerd kunnen worden. Als we het maar laten gebeuren, is de kans groot dat we tientallen jaren van grote onbalans tegemoet gaan voordat een nieuw evenwicht is gevonden. Migratie idem dito.

De derde benadering neemt de ongelijkheid in de samenleving serieus, en probeert wegen te vinden om deze te verminderen. Want die ongelijkheid wordt vlijmscherp gezien door de mensen die ageren tegen de bestuurlijke elite! Ongelijkheid gaat niet alleen over geld. Het gaat er ook over dat het aantal gezonde jaren in het leven van een laaggeschoolde Nederlander *twintig* jaar lager is dan van een hoogopgeleide Nederlander. En dat de kans op werkloosheid, en vooral langdurige werkloosheid voor laagopgeleiden veel hoger is dan voor hoogopgeleiden. En dat er grote verschillen zijn in allerlei vormen van welzijn tussen autochtone Nederlanders en Nederlanders met een migrantenafkomst. Ook hier zijn oplossingen niet eenvoudig, maar moeten vooral met de betrokkenen zelf worden gevonden. Want het gaat er niet zozeer om hoogopgeleiden kansen te ontnemen, het gaat er om minderbedeelden wegen te laten vinden die ze hogerop brengen en hun welzijn vergroten. En die de samenhang van de samenleving nieuw leven inblazen.

Drie benaderingen voor een ander soort politiek. Wellicht helpen ze om de democratie hoog te houden.